

Conclus federal davart ina nova constituziun federala

**■ La dumonda da la votaziun sa cloma:
Vulais Vos acceptar il conclus federal
dals 18 da december 1998 davart ina
nova constituziun federala?**

Il cussegl naziunal ha approvà
la constituziun cun 134 cunter 14 vuschs
tar 31 abstenziuns, il cussegl dals
chantuns cun 44 cunter 0 vuschs.

La constituziun è chausa da nus tuts

La constituziun federala furma l'urden
fundamental legal da la Confederaziun.
Ella cuntegna las reglas las pli impur-
tantes per nossa convivenza en il stadi.
Ella garantisce ils dretgs fundamentals
da las personas e la cooperaziun dal
pievel, reparta las incumbensas tranter
la confederaziun ed ils chantuns e
circumscriba las cumpetenzas da las
autoritads. Perquai che la constituziun
è ina chausa che pertutga nus tuts
esi important che las burgaisas ed ils
burgais la conuschan. Per questa
raschun obtegnan las votantas ed ils
votants il text da la nova constituziun
federala en ina broschura separata
che permetta ad els da tegnair en salv
e da duvrar el.

Ils 7 da favrer 1999 han il pievel
ed ils chantuns approvà novas
disposiziuns constituziunalas
davart l'elegibladad en il cussegl
federal e davart la medischina
da transplantaziun. Questas
midadas da la constituziun
d'enfin uss vegn il parlament ad
integrar en la nova constituziun
il mument da l'entrada en vigur,
sch'ella vegn approvada en la
votaziun dal pievel.

Il pli important en furma concisa

3

■ Nus duvrain ina nova constituziun federala

Noss pajais ha ina da las pli veglias constituziuns dal mund. La constituziun federala da 1848 è sa cumprovada en ses tratgs fundamentals ed è vegnida revedida totalmain be ina giada, numnadain l'onn 1874. Tras passa 140 revisiuns parzialas è il text actual da la constituziun dentant daventà pauc survesaivel e grev da chapir. Numerusas disposiziuns èn antiquadas u davanz. La constituziun cuntegna disposiziuns ch'èn da reglar sin il stgalim da la lescha. Ultra da quai manca en ella quel dretg fundamental ch'è entrà en vigor tras decisiuns da dretgiras, pratica d'autoritads u cunvegns internaziunals. Per quests motivs ha il parlament incumbensà 1987 il cussegl federal d'actualisar la constituziun vertenta tras ina refurma cumplexsiva.

■ Avantatgs da la nova constituziun

La nova constituziun reflecta la realitad costituziunala actuala. Dretg che n'è fin uss mai vegnì mess en scrit è ussa fixà expressivamain en la constituziun, oravant tut plirs dretgs fundamentals ed il federalissem da partenaris sco el vegn pratitgà oz. Il dretg existent è strutturà a moda survesaivla e clera. La segirtad giudiziala vegn tut en tut meglierada considerablamain. La lingua è vegnida adattada al temp dad oz, e las disposiziuns èn formuladas a moda pli chapai-vla. Ultra da quai ha il parlament inoltrà

novaziuns ch'èn generalmain ablas da chattar in consens.

■ Ulteriurs pass

La constituziun, davart la quala nus votain uss, è in emprim pass important. Ulteriuras refurmas per rinforzar nossas instituziuns statalas èn gia instradadas: Las refurmas dals dretgs dal pievel, da la giustia, da la direcziun dal stadi sco er da la gulivaziun da finanzas tranter la confederaziun ed ils chantuns. Il parlament sco er il pievel ed ils chantuns vegnan pli tard a decider separadamain davart questas dumondas. La nova constituziun è concepida uschia che questas refurmas sa laschan integrar armonicamain.

■ Ponderaziuns dal cussegl federal e dal parlament

Il cussegl federal ed il parlament considereschan la nova constituziun federala per necessaria. Questa refurma procura che noss stadi actual daventia vesaivel en la constituziun. Quai vala oravant tut per las quatter pitgas fundamentalas da noss stadi federal, numnadain il stadi costituziunal liberal, il stadi social, il federalissem e la democrazia directa.

Tge porta la nova constituziun federala?

La nova constituziun intermediessa in maletg cumplet dal dretg costituziunal scrit e nunscriet dad oz. Ella eliminescha mancanzas, sclerischa dumondas avertas, cuntegna novas disposiziuns e desista dad insaquantas antiquadas sco er da detagls nunnecessaris. Quai ch'è sa cumprovà vegn mantegnì.

■ Largias vegnan serradas, mancanzas vegnan eliminadas

■ Catalog complessiv da dretgs fundamentals: La nova constituziun fixescha per l'emprima giada expressivamain dretgs fundamentals uschè impurtants sco p. ex. il dretg da la vita e da libertad persunala, da la dignitad umana, da betg vegnir discriminà (egualitad giuridica), la libertad d'opiniun, la libertad da reuniun, la protecziun da las datas u l'agid en situaziuns da basegn. Chauma ed exclusiun èn admissas sut tschertas cundiziuns. (art. 7ss.)

■ Egalitad da schanzas: I tutga tar l'intent da la Confederaziun svizra che la confederaziun ed ils chantuns procuran per in'egualitad da schanzas uschè gronda sco pussaivel per tuts. (art. 2)

■ Finamiras socialas: La confederaziun ed ils chantuns duain s'engaschar per che mintga persuna possia prender part a la segirezza sociala, obtegna la tgira necessaria per sia sanadad, chattia lavur ed in'abitaziun e possia sa scolar. Familiars, uffants e giuvenils duain vegnir protegids e promovids. (art. 11, 41 e 67)

■ Responsabladad individuala e sociala: Mintga persuna porta la responsabladad per sasez e gida tenor sias pussaivladads a dumagnar las incumbensas en il stadi e la societad. (art. 6)

■ Responsabladad envers generaziuns futuras: L'engaschament per in svilup durabel e per in mantegniment a lunga durada da las basas natiralas da la vita. (preambel, art. 2 e 73)

■ Principi da l'activitad dal stadi da dretg: Mintga accziun dal stadi sto sa basar sin ina basa legala, na dastga betg esser arbitraria e sto sa drizzar tenor la buna fai. (art. 5)

■ Dretg internaziunal: La confederaziun ed ils chantuns han d'observar las obligaziuns da dretg internaziunal da la Svizra. Dretg internaziunal impegnativ furma ina barriera per revisiuns da la constituziun. (art. 5 e 139)

■ Partenadi tranter la confederaziun ed ils chantuns: La confederaziun ed ils chantuns èn obligads da prender resguard in sin l'auter e da collavurar. La confederaziun surprena las incumbensas che basegnan ina reglamentaziun unitara. Ella observa l'autonomia dals chantuns. Ils chantuns coopereschon a decisiuns da la confederaziun en fatgs da politica exteriora. (art. 42-49 e 55)

■ Autonomia da las vischnancas: Quella vegn concedida a norma dal dretg chantunal. La confederaziun observa tar sias accziuns ils effects pussaivels sin las vischnancas. Ella prenda oravant tut

resguard sin citads, aglomeraziuns e regions muntagnardas (art. 50).

— **Part economica:** Libertad da la proprietad e da l'economia èn garantidas sco dretgs fundamentals. L'urden da concorrenza liberala vegn precisà. (art. 26s. e 94ss.)

— **Urden monetar:** L'obligaziun d'incasament da bancnotas che n'ha dapi decennis quasi nagina valur pli ed il franc lià vi da l'aur ch'è medemamain antiquà vegnan abrogads. La banca naziunala sto er en avegnir furmar reservas monetaras suffizientas, ina part da questas en aur. (art. 99)

— **Festa da la confederaziun:** L'obligaziun da pajar il salari vegn fixada espressivamain. (art. 110)

— **Partidas:** L'impurtanza da las partidas en la politica statala vegn renconuschida. (art. 137)

— **Dretgs dal pievel:** La reglamentaziun actuala davart l'iniziativa ed il referendum na vegn betg midada, mabain preschentada a moda pli survesaivla. Ils motivs per l'exclusiun dal dretg da vuschar vegnan alura enumerads. Il parlament po uss er declerar iniziativas mo per part nunvalaivlas. (art. 136-142)

■ Novaziuns materialas

Il parlament è stà reservà tar la recepciun da novaziuns ed ha sulettamain decis soluziuns che han chattà in vast consens. Per expempel vegn il legislatur incumbensà da nov d'eliminar **ils dischavantatgs da personas impedidas** tras mesiras adattadas (art. 8). Las disposiziuns davart **las midadas da territori** tranter chantuns vegnan simplifitgadas per evitar votaziuns obligatorias nunnecessarias dal pievel e dals chantuns, sco p. ex. tar la midada da chantun da la vischnanca da Vellerat (art. 53). La confederaziun

daventa ultra da quai cumplettaivain competenta per **la furmaziun professiunala**. Ella po relaschar prescripziuns davart registers uffizials per reducir las lavurs per **statisticas** sin in minimum (art. 65). Ella po er supportar **l'art e la musica** (art. 69) sco er sustegnair **chantuns bilings** (art. 70). Da nov po il cussegl federal **mobilisar** fin a 4000 (enfin uss 2000) commembers da l'armada (art. 185). L'organisaziun da las autoritads è vegnida adattada tras numerusas midadas.

■ Desister da disposiziuns antiquadas e detagls nunnecessaris

Differentas disposiziuns da la constituziun d'enfin uss èn antiquadas, per expempel quella davart las relaziuns da subdits, agenturas d'emigraziun u taxas da spusalizi. Er la prescripciun, tenor la quala sulettamain votants "dal stadi profan" possian vegnir elegids en il cussegl naziunal n'è betg pli confurma al temp.

Autras disposiziuns tutgan ord la vista dad oz en ina lescha u in'ordinaziun: ils detagls davart la producciun u la taxaziun d'alcohol, davart il pretsch da la vignetta per l'autostrada, la producciun da granezza da far paun, l'equipament militar gratuit sco er sia magasinaziun, l'indemnisaziun dals commembers dals cussegls e dals commembers dal cussegl federal.

Posiziun dal cussegl federal

La nova constituziun precischescha las characteristics ed ils elements fundamentals da noss stadi e renda quels pli conscients a nossas burgaisas ed a noss burgais. La refurma da la constituziun è cun quai in'ovra da ponderaziun e da cunvegna. Ella exprima las prestaziuns e las valurs communablas e rinforza la coerenza naziunala. Uschia contribuescha ella considerablamain per che noss pajais possia dumagnar cun agid da las refurmas dal cuntegn sfidas politicas existentas e futuras. Il cussegl federal approva la nova constituziun federala oravant tut per las sequentas raschuns:

■ Reglas cleras da convivenza

La constituziun federala è il dretg suprem dal stadi ed è surordinada a l'ulteriur dretg da la confederaziun, dals chantuns e da las vischnancas. Burgaisas e burgais duessan percorscher spert co la confederaziun svizra è furmada e tgenins dretgs fundamentals ch'els han. La nova constituziun als preschenta a moda clera e cumplexsiva lur dretgs e lur obligaziuns visavi la cuminanza dal stadi. Tgi ch'enconuscha e fa diever da ses dretgs è capavel da portar responsabladad per sasez e per la societad e da sa participar activamain a la vita en la cuminanza dal stadi.

■ Catalog complet dals dretgs fundamentals

Ils dretgs fundamentals servan a la protecziun da las burgaisas e dals burgais. Numerus dretgs fundamentals sa basan oz sin dretg nuncrit e n'èn nagliur da chattar en la constituziun actuala. La nova constituziun garantiscecha espressivamain quests dretgs ed oblighescha las autoritads da gidar a realisar quests. En avegnir na ston las burgaisas ed ils burgais betg pli tschertgar lur dretgs fundamentals en las decisiuns dal tribunal federal ed en cunvegns internaziunalas. Sche quests vegnan violads, po mintgin ir avant dretgira e portar plant.

■ Sclerir dumondas contestadas

En dumondas contestadas, sco p. ex. sch'i saja permess da far chauma, han ins chattà cumpromiss acceptabels:

la chauma e l'exclusiun vegnan reconuschidas sco part da la libertad sindacala, ellas èn dentant permessas sut tschertas premissas. Tenor nossa tradiziun da la pasch da lavur duessan dispitas sche pussaivel vegnir regladas sin via da tractativas u da mediaziun. La chauma e l'exclusiun èn sulettamain ils davos meds per restabiler la pasch da lavur. Ellas ston pertutgar relaziuns da lavur e na dastgan violar naginas obligaziuns da mantegnair la pasch da lavur.

■ **Finamiras socialas decisivas**

Il cussegl federal considerescha l'enumeraziun da las finamiras socialas sco med impurtant per mussar che la Svizra è in stadi social. I va per ils secturs da la segirezza sociala, sanidad, lavur, abitar e furmaziun. Las finamiras socialas mussan a la confederaziun ed als chantuns la direcziun per lur legislaziun. Ellas na creeschentan nagina nova cumpetenzza federala e nagins dretgs accusabels da prestaziuns dal stadi. Ellas duain vegnir realisadas en il rom dals meds disponibels dal stadi ed en cumplettaziun da la responsabladad persunala e l'iniziativa privata.

■ **Federalissem viv**

La collavuraziun tranter la confederaziun, ils chantuns e las vischnancas sco partenaris vegn circumscritta en il senn d'in federalissem modern. Tar ils princips fundamentals dal federalissem svizzer tutga l'idea che la confederaziun na surpiglia betg incumbensas che pon vegnir adempidas gist uschè bain da ses members.

■ **Vast sustegn en il parlament**

Il concept da la refurma da la constituziun sco unitad ha chattà vast sustegn en il parlament. I ha dentant er dà vuschs criticas. Insaquants eran da l'opiniun ch'i n'existia nagin vair basegn per ina refurma. La constituziun actuala possia

er vinavant ademplir sias funcziuns.

Il cussegl federal e la gronda maiortad dal parlament n'èn betg da quest'idea. Las mancanzas da la constituziun en vigur èn uschè grondas ch'ina renovaziun è oz daventada urgenta. Da l'autra vart esi er vegnì crititgà en il parlament che la nova constituziun na portia naginas refurmas per propi. Il cussegl federal e la maiortad dal parlament na vulevan dentant betg surchargiar il char ed han sapientivamain tschernì ina procedura en differents pass.

■ **Dumagnar sfidas dal futur**

La constituziun renovescha la confederaziun ed ans renda puspè conscients da las fermezzas da noss pajais. Ella porscha ina basa ferma per las futuras refurmas dal cuntegn sin ils secturs dals dretgs dal pievel, giustia, direcziun dal stadi e gulivaziun da finanzas. Questas duain garantir l'abiltad da funcziunar da nossa democrazia e vegnan a suondar en differents projects che vegnan pli tard suttamess separadamain a la votaziun. Cun quai po il stadi federal da la Svizra vegnir furmà pass per pass er en avegnir.

■ **Per tut quests motivs recumondan il cussegl federal ed il parlament d'acceptar la nova constituziun federala.**